

«справедливий баланс», «справедлива сатисфакція», оскільки в чинному вітчизняному законодавстві вони є новими категоріями та повністю не досліджені. Тоді як рішення Суду певним чином допомагають їх зрозуміти (3, с. 29).

Таким чином, судову практику ЄСПЛ у вигляді його правових позицій можна визначити джерелом права. Відступ від правової обов'язковості рішень Європейського Суду дозволяється лише у виняткових випадках, коли їх виконання суперечитиме основоположним приписам Конституції, що водночас не може бути перешкодою для пошуку спільними зусиллями зацікавлених сторін взаємоприйнятних способів мінімізації конституційно-конвенційних колізій.

Література

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : закон України від 17 липня 1997 року. Офіційний вісник України. – 1997. № 29. С. 11.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02. 2006 року № 3477-VI . Урядовий кур'єр. 2006. № 60. С. 24.
3. Паліюк В. П. Особливості застосування судами України Конвенції про захист прав та основних свобод: (навчально-практичний посібник). Миколаїв, «Атол», 2003. 208 с.
4. Стоянова Т. Практика Європейського суду з прав людини як джерело цивільного процесуального права України. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 6. С. 55-58.

*Дмитро Іванович Серховець, Сергій Дмитрович Хара – курсанти
II курсу Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Геннадій Геннадійович Дедурін – доцент кафедри
теорії та історії держави і права Харківського національного
університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент*

ПРОЯВИ КОРУПЦІЙНИХ ДІЙ ТА БОРОТЬБА З НИМИ ЗА ЧАСІВ ГЕТЬМАНЩИНИ

У сучасному розумінні корупція – термін, що зазвичай використовується задля позначення використання посадовою особою своїх владних повноважень і довірених йому прав з метою особистої вигоди, що суперечить законодавству і моральним установкам. Звісно, що сучасне розуміння корупційної діяльності та панує у XVII ст. – попри подібність методів здійснення – кардинально різняться в оцінці моральності. Скажімо, серед польської та української шляхти,

домінувало переконання, що хабар – це звичайна фінансова транзакція, яка не може трактуватись із точки зору моралі (1). Попри те, що в українській та зарубіжній науці досить добре вивчена історія Гетьманщини, яка існувала з середини XVII до 60-х років XVIII ст., деякі проблеми й досі залишаються дослідженими фрагментарно. Однією з них є з'ясування місця корупції у житті української козацької держави.

Українське козацтво, що у I пол. XVII ст. вже сформувалося у якості окремого суспільного стану, підпорядковувалося неписаним законам і нормам соціуму Запорізької Січі, тому в історичних джерелах корупційні явища, пов'язані із запорозьким військом, фіксуються доволі часто, що і стало об'єктом багатьох спостережень. Слід відзначити, що на Запорізькій Січі корупцію викоринювали досить жорстко. Упіймані на крадіжці позбувалися посади, а то й життя, все залежало від обставин злочину та громадської думки стосовно злочинця.

Проблема корупції у Гетьманщині, особливо зловживання службовим становищем з боку козацької старшини, загострилася одразу після завершення Національно-визвольної війни 1648-1657 рр., ставши однією з головних ознак доби Руїни (2). Цьому сприяли й кардинальні революційні зміни соціально-економічного та суспільно-політичного характеру, які відбулися в ході Хмельниччини. Так, на території Наддніпрянської України було ліквідоване землеволодіння польських магнатів та шляхти, польської корони, а також католицької церкви. Залишилося лише нечисленне землеволодіння української православної шляхти та православних монастирів, а більша частина населених пунктів перейшла в розряд «вільних військових сіл», землі яких формально вважалися власністю держави. Саме перерозподіл земельної власності створив передумови для появи численних корупційних схем.

Втім, хоча корупційні хробаки і підточували Гетьманщину, масштаби корупції були значно меншими у порівнянні із сусідньою Московією. Поширення московських порядків на території Гетьманщини, водночас сприяло й запозиченню козацькою верхівкою її корупційних схем. У Московському царстві звичним явищем було «стимулювати» чиновників хабарами. Саме звідти до України прийшло бачення того, що служба в органах влади – це спосіб прогнотуватися.

На керівні посади в Запорізькій Січі росіяни призначали потрібних їм людей. А поряд з ними ставили спостерігачів-кураторів, які контролювали усі дії та фінансові операції козацької старшини. Так на Січі вперше з'явилася «чорна бухгалтерія». Її використовували для підкупу російських чиновників. А традиційна козацька демократія з голосуванням шапками відійшла у небуття. Є свідчення, що Іван Мазепа, коли мова йшла про обрання нового гетьмана, організував підкуп козацької ради та «зацікавив» у своїй кандидатурі московського

князя Василя Голіцина. В цілому, булава обійшлася йому у величезну на той час суму – 5 тисяч рублів (3).

На початку XVIII ст. аби зробити кар'єру від рядового козака до старшини – однієї відваги на полі бою було вже замало. Набуло поширення кумівство. Утворилися цілі клани, які прибрали до своїх рук керівні посади на Гетьманщині. Вони передавалися у спадок. Тому діти зі знатних родин не йшли у Військо Запорізьке рядовими козаками, а одразу записувалися у військові старшини, копіюючи практику поширену серед російського дворянства (4).

Останній український гетьман К. Розумовський зіштовхнувся зі значною корупцією як на центральному, так і, особливо, на місцевому рівні. Факти зловживання службовим становищем було встановлено стосовно полковників, сотників, представників козацької старшини, заможного козацтва та навіть вийтів й міських урядовців. Треба відзначити, що К. Розумовський та його уряд в особі Генеральної старшини та Генеральної військової канцелярії, намагалися протидіяти зловживанню службовим становищем урядовцями, хоча часто антикорупційні заходи не давали бажаних результатів. Вже в перші роки правління гетьмана, його уряд виявив значну невідповідність доходів з гетьманських маєтностей, що свідчило про масштаби зловживань з боку їх управителів. У зв'язку з цим була створена слідча комісія з гетьманських урядовців, яка встановила великі розкрадання коштів управителями гетьманських маєтностей (5). Це викликало значний резонанс в Лівобережній Україні.

Звісно всі ці прояви корупції які поширювалися на території України за тих часів не могли залишитися без уваги, та певні «антикорупційні» норми козацького законодавства все ж таки були розроблені, вони знайшли своє відображення у «Правах за якими судиться малоросійський народ», де була передбачена відповідальність за корупційний підкуп у трьох сферах діяльності – військовій, судовій та церковній.

Таким чином, проблема корупції, не дивлячись на відсутність подібного терміну, була добре знайома за доби Гетьманщини. Корупційні прояви набували поширення у зв'язку зі складною економічною ситуацією II пол. XVII ст. та соціальною й майновою диференціацією у козацькому середовищі. Посилення російських впливів на Гетьманщину прискорило розростання корупційних схем, притаманних Московському царству. Перші антикорупційні юридичні норми були зафіксовані у «Правах за якими судиться малоросійський народ». Суттєвий внесок у інтенсифікацію процесу протидії корупційним діям належав останньому українському гетьману К. Розумовському.

Література

1. Jarosz M. Wladza. Przywileje. Korupcja. Warszawa: Wydawnictwo PWN, 2004. 264 s.
2. Рігельман О. Літописна оповідь про Малу Росію та її народ і козаків узагалі. Київ: Либідь, 1994. 767 с.
3. Скальковський А. История Новой Сечи или последнего Коша Запорожского. Дніпропетровськ, 1994. 325 с.
4. Щербак В. Козацтво українське [Електронний ресурс]. Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка-Ком / Редкол.: В. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2007. 528 с. Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Kozactvo_ukrainske
5. Горобець В. Влада та соціум Гетьманату. Дослідження з політичної і соціальної історії ранньомодерної України. К.: Інститут історії України НАН України, 2009. 271 с.

Софія Володимирівна Галда – студентка III курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Юрій Григорович Осадчий** – професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор історичних наук, професор

ДО ПИТАННЯ ІСТОРІЇ РЕЦЕПЦІЇ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Вплив римського приватного права на законодавство України простежується упродовж X-XIX ст. Найстародавнішою пам'яткою древньоруського права є «Руська правда», чимало положень якої мають безсумнівну схожість з положеннями римського приватного права у його візантійській інтерпретації, що свідчить про рецепціювання окремих законів з візантійського (грецького) законодавства (1, с. 54).

Більш помітним та широким був вплив римського приватного права у законодавстві пізніших часів. Насамперед це стосується Литовських статутів, які замінили «Руську правду». Так Статут 1566 р. своєю структурою та багатьма положеннями подібний до Кодексу Юстиніана. Ще більше вплив римського права позначився на Статуті 1588 р., в якому детально врегульовано приватну власність на землю і значна увага приділена договірному праву (2, с. 97).

На початку XVIII ст. під час складання «Прав, за якими судиться малоросійський народ» були використані Литовські статути, римські та німецькі джерела, польське законодавство, звичаєве право України і судова практика (3, с. 86).